

"וַיִּשְׂרָאֵל אֶהָב אֶת יוֹסֵף מִכָּל בְּנָיו כִּי בֶן זִקְנִים הוּא לוֹ וַעֲשֵׂה לוֹ כְּתוּנַת פָּסִים" (בראשית ל"ז)

השבת נלמד על כותנת הפסים של יוסף, ונראה שמה שלמדנו בגן לא כל כך מדויק. שכן, לפי כל הפרשנים לא מדובר בכותנת שיש בה פסים. (כפי שמובא בצירוף המצורף. (...אם כן מהי כותנת הפסים? ומדוע הכין יעקב רק ליוסף, כזו כותנת?)

ליל שבת:

הסבר א. שרוולים מעוטרים :

כדרכנו, נביא קודם כל את הסברו של רש"י, לכותנת הפסים: 'פסים – לשון כלי מילת כמו כרפס ותכלת' (רש"י על הפסוק)

רש"י משווה בין המילה 'פסים' למילה 'כרפס', 'המופיעה במגילת אסתר, ועל בסיס זה מביא שיעקב הכין ליוסף בגדי 'מילת'. ' בגדי מילת הוא שם כללי לבגד יוקרתי, ללא איפיון צבעו או החומר שממנו הוא עשוי,

אך זו בהחלט סיבה טובה לכך ש'ויקנאו בו אחיו'. אך רש"י מסתמך גם על גמרא נוספת האומרת: "אמר רב, לעולם על ישנה אדם בנו בין הבנים, שבשבל משקל שני סלעים מילת, שנתן יעקב ליוסף יותר משאר בניו, נתקנאו בו אחיו, ונתגלגל הדבר, וירדו אבותינו למצרים" (שבת י')

מכאן שלא כל הבגד היה ממילת יקרה, אלא רק פיסת היד (וזה פירוש המילה 'פסים') וכפי שרש"י מביא בפירושו לגמרא:

"תלמידי רבינו יצחק הלוי מצאתי ' כותנת פסים', סביב פס ידו נתן מילת, ולא כל הכותנת"

נסכם - על פי פירוש רש"י, קצות שרוולי הכותנת היו מעוטרים במילת. (ורמז לדבר - ועשה לו כותנת פסים. בגימטריא משקל שני סלעים מילת. עפ"י בעל הטורים)

הסבר ב. וכותנת תשבץ:

הכלי יקר מבאר, שמדובר בכותנת פשתן, שעליה דוגמאות. כעין כותנת התשבץ של הכהנים: "ועשה לו כותנת פסים. אחר שכבר בלבב ראובן יצועי אביו נטלה ממנו הבכורה, ועכשיו מסרה ליוסף, ועל שם זה עשה לו כותנת פסים לפי שהעבודה בבכורות. והיה הבכור כהן לאל עליון. על כן עשה לכבוד ולתפארת כותנת זה דומה לבגדי כהונה שהיה בהם כותנת תשבץ, ואולי שעל זה נאמר ' כי בן זקנים הוא' לו כאילו היה הוא הזקן והבכור שבכל בניו"

לפי פירוש זה, הכין יעקב ליוסף בגדי כהונה! כותנת תשבץ. כיוון שלעת עתה העבודה בבכורות, ייעד יעקב את יוסף לעבודת המקדש. על פי זה יתבאר המושג 'בן זקונים' במשמעות של חכם וזקן, ולא במשמעות של הילד הקטן. (שהרי בני השפחות היו גדולים מיוסף רק בשנה- שנתיים, ובנימין הוא היה 'בן הזקונים' כפשוטו). רמז לבגדי הכהונה, שיועדו ליחידי הסגולה, אנו מוצאים כבר במדרש. אלה הם 'בגדי עשו החמודות' שעברו בירושה מאדם הראשון, דרך נח אל אברהם, שכולם היו 'בכורות העולם'. (על פי במדבר רבה, ד, ח)

עד עתה, ראינו שני פירושים המתארים כותנת מפשתן, שמפוארת במקצת. יש האומרים ששולי השרוולים היו מעוטרים, ויש שמבארים שמדובר בפשתן עם דוגמא, כדוגמת כתונת תשבץ, כתונת עם דוגמת משבצות.

לעומתם, התרגום יהונתן, מביא שמדובר בכותנת צבעונית:
 "ועשה לו כתנת פסים – ועבד ליה פרגוד מצויר" (תרגום יונתן לפסוק)

השימוש בחוטים צבעוניים בימי קדם היה עסק יקר מאוד, ומי שלבש בגד צבעוני, ניכר היה שהוא מורם מעם. כך מרדכי שיצא מלפני המלך, בלבוש מלכות תכלת וחור. וכך קורח יוסף שיצא לקראת משה עטוף בטלית שכולה תכלת. מתוך כך נבין מדוע קינאו בו אחיו, מדוע לא הוסיף יעקב לכל האחים עיטור בבגדיהם.

להלן מספר דוגמאות ליחס בתורה ובחז"ל בין בגדי פשתן לבגדים צבעוניים (לרוב צמר צבוע בתכלת, ארגמן ושני):

- א. **ביזת מצרים** – "וְשָׂאֵלָה אִשָּׁה מִשְׁכַּנְתָּהּ וּמִגֵּרַת בֵּיתָהּ כְּפִי וְכָלִי זָהָב וְשִׁמְלֹת" ... מתוך רצף הדברים רואים שהשמלות יותר יקרות מכסף ואף מזהב.
- ב. **מתנה לאישה בשלושת הרגלים** – תנו רבנן חייב אדם לשמח בנו ובני ביתו ברגל שנאמר ושמחת בחגך. נשים במה משמחם? תני רב יוסף בכבל בבגדי צבעונין. בארץ ישראל בבגדי פשתן מגוהצין (פסחים ק"ט). כלומר, בארץ ישראל היו עניים והסתפקו בבגדי פשתן. לעומתן נשות בבל היו מתגנדרות בבגדי צבעוניים.
- ג. **בגדי כהונה** – כהן הדיוט בגדיו פשתן, בגדי שש. לעומתו הכהן גדול בגדיו צבעוניים. תכלת, ארגמן ותולעת שני.
- ד. **בגדי נישואין** – אחת הסיבות למנהג ללבוש שמלת כלה לבנה, אהי המחול שהיו עושות בנות ישראל בט"ו באב: "אמר רבן שמעון בן גמליאל, לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים שבהן בנות ירושלים יוצאות בכלי לבן שאולין, שלא לביש את מי שאין לו...".
- ה. **תכריכין** – כך גם בתכריכין. נהגו שלא לקבור בבגדי צבעוניים, כדי שלא לבייש את העניים שאין ידם משגת. "ומלבישין אותו תכריכין תפורין של פשתן לבנים ולא יהיו דמיהן יקרים ואסור לקבור בתכריכין של משי ובגדים מרוקמים אפי' לנשיא שבישראל" (טור יורה דעה שנ"ב)

שבת שלום
מרדכי פרסוף